

je autor obradio građu od godine 1663. (prva upisna godina u segedinske matične knjige) sve do danas. Pri tome se koristio različitim izvorima: crkvenim maticama, popisima krizmanika, službenim matičnim knjigama, a dobar dio građe sakupljen je uz pomoć kazivača na terenu.

Uz prezime navode se i drugi vrijedni podaci kao što su: naselje u kojemu se prezime pojavljuje, osobno ime prvog nositelja ispisano autentičnom grafijom izvornika i godina posljednjega bilježenja prezimena u odnosnom naselju. To čini ovaj onomastikon posebno upotrebljivim za proučavanje povijesti kretanja i naseljavanja Bunjevaca u Bačkoj kao i njihova mobilnost unutar mađarskog prostora. Neka prezimena, koja i u nas susrećemo (vjerojatno donesena od bunjevačkih »povratnika«) svjedoče o nekim smjerovima kretanja, kao npr.: BUDIMLIĆ (od Budim), Tukuljac (od Tukulja), Pestanac, Pestalić, Budimac pa možda čak i Biogradić (od Fehérvár »Biograd«).

Nema, dakle, nikakve sumnje o korisnosti aparature koja ovaj prezimeno-slov popraća. Čak i podaci o različitim vrstama zapisa svojevrsto su povijesno svjedočanstvo o razvitku jednoga naroda, njegova jezika i ortografije. Svi koji, bar ovlaš, prelistaju Mandićevu knjigu uvjerit će se u to. Autor navodi da se neka prezimena navode i u gotovo pedeset načina. Dobar dio inačica može se naći i u ovoj zbirci.

Knjizi prethodi kratak pregled povijesti Bunjevačkih Hrvata — od života u prapostojbini do seoba u Potisje i Podunavlje sve do naših dana. Autor pregnantno prikazuje povijest ovih krajeva i promjene etničke strukture njegova stanovništva: od vremena kada su Bunjevci činili najveću grupu na tom prostoru do danas, kada su gotovo deset puta malobrojniji nego svojedobno i kada su perspektive održanja jezika i etnikona vrlo neizvjesne. Uvodni dio autor završava gotovo patetičnom ikavskom porukom bunjevačkim majkama i očevima da »pridaju svojoj duci naše najmilije — našu blagozvučnu ikavicu! A VI, bunjevački sinovi i kćeri, vratite se u krilo majčino, ne stidite se svojega porikla, jezika i svoga imena... No jezično otuđenje među Bunjevcima možda je otišlo mnogo dalje nego kod drugih Hrvata u Mađar-

skoj. Kod mladih napose. Živko Mandić, rodom iz bačkog šokačko-bunjevačkog sela Šantova u kojemu se jezik i etnička svijest još uvijek lijepo čuvaju, prvi susjed Bunjevaca, prema tim procesima očito ima naročit i posve razumjiv, odnos.

Drugi dio knjige analitička je razradba građe iz rječnika prezimena, klasificirana prema dvadesetak kriterija (od kojih desetak prema značenju temeljne riječi i sufiksa), uglavnom filološke naravi. U onomastičkoj literaturi ova analiza primjer je rijetke pedantnosti i sistematičnosti (koje onomastičarima inače ne nedostaje). Za lingviste i semantičare materijal može biti zanimljivom osnovom za proučavanje procesa atribucije, personalizacije apelativa i sl. Za nelingviste, zainteresirane u bunjevačkim stvarima, zanimljiva su druga dva priloga: VREMENSKA I PROSTORNA RAŠIRENOST prezimena.

Sve ovo čini Mandićevu knjigu neizbježnom i nezaobilaznom za mnoge struke, ne samo za onomastičare. Uostalom, ta znanost samo služi svrsi koja se, naravno, ne iscrpljuje u njoj samoj.

Nikola Rašić

Pierino Neri

I PAESI SLAVI DEL MOLISE, GUIDA
TUISTICO-CULTURALE, Campobasso:
Edizione ENNE, 1987.

U uvodu svoje knjige autor je naveo da ona nije povijesno djelo nego zbirka bilježaka, činjenica i dokumenata o tri preostala hrvatska sela u moliškim brdima između rijeka Trigno i Biferno. Kažemo, u tri sela, a nekad ih bijaše mnogo više, no nesklona zbivanja koja su ih tijekom stoljeća pratila učinila su svoje, pa o njima danas u nekim tamošnjim selima svjedoče samo naša obiteljska imena. Kruč (Živa Voda) — Acquaviva Collecroce, Filić (Sti Filić) — San Felice del Molise i Mundimitar (Montemitro) — to su ta tri sela sa ukupno nešto manje od 3000 žitelja većinom *Slava* koji su predmet Nerijeva bavljenja. Autor Pierino Neri (1921) naš je sunarodnjak iz Kruča, po

profesiji pravnik-odvjetnik, odnedavna umirovljenik, koji živi u Campobassu, ali i na djedovini u Kruču. Istražuje regionalne socijalno-ekonomske prilike lingvističkih i etničkih grupa u pokrajini Molise te narodni život i običaje Moliških Hrvata, i o tome je objavio više radova.

Iako u podnaslovu knjige stoji da je to turističko-kulturni vodič, ne bi se smjelo zaključiti da se radi samo o tome. Svojim sadržajem, preglednom građom i ozbiljnim pristupom tome poslu autor je čitatelju podario knjigu koja nadmašuje slična izdanja i zadovoljava očekivanja onih koji se hoće upoznati s moliškim krajem i našim svijetom u njemu. U prvom dijelu ove monografije nalazi se opis triju spomenutih sela s prekrasnim fotografijama tamošnjih krajolika i seoskih motiva, i kartama — starijima i novijim. Tu su i već poznati podaci o njihovoj nastanku, odnosno naseljavanju Hrvata na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće, kad ti krajevi, tada u granicama Napuljskog kraljevstva, poslije strašnog potresa 1456., općeg kaosa i boleština ostadoše sa jako prorijedenim stanovništvom i u, uvjetima nadasve teška života. U njih su došli, uz druge, i hrvatski doseljenici iz makarsko-neretvanskog i susjednih krajeva, koji su se, prebrodivši Jadran, najprije naselili oko jadranskog grada Termolija a potom krenuli i u brdsku unutrašnjost (Basso Molise) te napučivali stara opustjela naselja ili pak osnivali nova. Za sve navode u tekstu, Neri podastire literaturu kojom se služio. Upušta se i u odgovaranje na pitanje koja se mjesta na našoj obali i njezinom zaleđu mogu pretpostaviti da bijahu njihov stari zavičaj. Autor prati običaje i nošnju našega tamošnjeg svijeta, organizaciju starije obitelji te kulturna događanja među njima u bližoj i daljoj prošlosti. Neke hrvatske narodne pjesme koje se i danas tamo pamte daje u izvorniku i talijanskom prepjevu. Ovo poglavlje uključuju opisi tih sela iz pera stranih posjetilaca moliškom kraju kao i posjeti iz stare domovine krajem prošloga, te početkom i sredinom ovog stoljeća. Autor navodi i pokušaje da se pokrene domaći tisak kako bi se tamošnja materinska riječ, štokavština ikavskog izgovora, osposobila za pismeno priopćavanje.

Drugi dio knjige posvećen je današnjici Kruča, Filića i Mundimitra. Demografski podaci obuhvaćaju razdoblje od 1911. do 1971. U opisima svakog sela zasebno, opet sa uspješnim ilustrativnim ili dokumentnim slikama, autor je iznio rezultate vlastitih proučavanja kao i onih tuđih iz prošlih razdoblja do kojih su došli arheolozi, povjesničari i drugi stručnjaci. Neri je nanizao feudalne posjednike sela među kojima su (u Kruču) od 13. do 15. stoljeća bili i Malteški vitezovi. U tome selu prvi pisani spomen Hrvata potječe iz 1561. Obitelj Caraffa naselila je Hrvate u Mundimitru (i u San Biaseu) u prvim desetljećima 16. stoljeća, a obitelj Papaconda dovela je naše ljude 1516. u Filić. Opisi kulturno-povijesnih spomenika uključuju kako profane tako i sakralne objekte ili njihove ostatke te i one samo zabilježene u literaturi i arhivskim listinama.

U trećem dijelu — dodatku — nalazi se tekst bule pape Bonifacija VIII iz 1297, zapis kroničara o potresu u toj pokrajini 1456, prijepisi urbarskih spisa iz 1561, dokumentarni opisi Kruča iz 1642. i Filića iz 1663. Tu je i zapis o zbivanjima u Italiji 1860/61. na domaćem govoru, te prikaz života i djela Kručanina Nicole Nerija (1761—1799), komesara Partenopejske republike, koji je svoje uvjerenje zasvjedočio vlastitom smrću. Vrijedan prilog toj temi jest popis djela koja se bave njegovim životom, političkim djelovanjem i znanstvenim radom na području medicine. Njemu uz bok stavlja autor i Kručanina Giovannija de Rubertisa (1813—1889), gimnazijskog profesora, koji je, iako Talijan po narodnosti, veoma zaslužan za održanje naše riječi u tom kraju. Dvadesetogodišnji Antonio Zara iz Filića, treći po autoru zaslužni Moližanac, pao je kao pripadnik policijske policije 1973. prilikom terorističkog napada na rimskom aerodromu Fiumicino.

Čitatelja ove knjige autor je odgovorno i mjerodavno izvijestio o tri hrvatska sela u moliškom kraju. Kako djelo sadrži i popis više desetaka naslova upotrijebljene literature, to će i ova okolnost nedvojbeno uvećati njezinu vrijednost. Neri jevu knjigu likovno opremljenu, valja gledati i kao autorov doprinos povijesnome i kulturnom

identitetu njegovih i naših sunarodnjaka u pokrajini Molise, a to mu je i bio jedan od ciljeva.

Stjepan Krpan

Stempel, Martin

ZWISCHEN KORAN UND GRUNDGESETZ, RELIGIÖSE BATÄTIGUNG MUSLIMISCHER AUSLÄNDER IN DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND, Diss, Hamburg, 1987. str. 446.

Prošle godine u SR Njemačkoj objavljena je zanimljiva doktorska disertacija sa područja pravne nauke Martina Stempela pod naslovom: »Između Kurana i Ustava SRN, Religiozno ispovjedanje stranaca muslimana u Saveznoj Republici Nemačkoj«. Ovo delo izazvalo je interes i šire nemačke javnosti zbog brojnoga imigrantskog stanovništva muslimanske veroispovesti i zbog teškoća oko njihove društvene i kulturne integracije u nemačku sredinu, posebno oko njihove integracije u pravni sistem zemlje i usvajanja filozofskih i moralnih vrednosti i predstava od kojih polazi ovaj pravni sistem.

Pripadnici islamske veroispovesti u SRN izloženi su ne samo budnijoj i po-očtorenijoj tzv. socijalnoj kontroli nemačkoga većinskog stanovništva i njenim sankcijama u odnosu na ostalo imigrantsko stanovništvo već i pravnim sankcijama iza kojih stoji državna sila, ne samo snaga vladajućih društvenih predrasuda nemačkog stanovništva. Procenjuje se da broj muslimana u SR Nemačkoj iznosi 1,875.000, a među njima je i mnogo jugoslovenskih državljana. S druge strane, ova svetska religija, prema procenama, danas obuhvata oko milijardu pripadnika i u funkcijama nadnacionalne integracijske ideologije ona islamskim imigrantima predstavlja i snažno zaleđe na koje mora računati i SRN.

Stempel smatra da se teškoće oko društvene i pravne integracije muslimana u SRN mogu objašnjavati istorijskim i kulturološkim pristupom. Islam povezuje jevrejske i hrišćanske elemente sa shvatanjima arapskih plemenskih religija, a islamsko stanovništvo teže se integriše u drukčije kulture zato što Islam, kao zakon do u tan-

čine reguliše način privatnog života svojih vernika. Istorijski procesi tzv. sekularizacije — u toku kojih su se odvojile organizacija, predstave i norme društvenog života od religiozno-transcendentalnih crta, posebno u sferi privatnog života, a stvaranjem tzv. građanskog društva u evropskim zemljama, razlikuju se od kretanja u islamskim zemljama. Muslimanski vernik teško usvaja evropski način života, njegove društvene i pravne norme, on se ne samo u javnoj nego i privatnoj sferi postojano pridržava »pet stubova Islama«. To su pet molitvi u toku dana uz ritualnu čistoću, davanje milostinje, praznovanje ramazana, hodočašće u Meku i učešće u »svetom ratu«.

Martin Stempel u svojoj disertaciji resersira, pozivajući se često na sociološka istraživanja, pre svega odnos države i prava Savezne Republike prema jednoj kulturno-istorijski i verski udaljenoj manjini u zemlji. Pitanja koja on pokreće i pokušava da razreši u svojoj disertaciji nisu samo pravno-teorijska — on nastoji da pruži i odgovore o tome koje su praktične i pravne mogućnosti na raspolaganju političkim institucijama i državnim vlastima SRN, koje, polazeći sa tla svoga, nemačkog, prava žele da stupe u društveno izolovana područja stranaca muslimanske veroispovesti u svojoj zemlji. Ova se pitanja razmatraju sa stanovišta međunarodnog prava, ali i sa stanovišta domaćeg prava SRN.

Autor polazi od sociološkog nalaza da savremeno društvo, tačnije stanovništvo SRN, nije nacionalno i kulturno jednorodno već multikulturno. Takva stvarnost, i potencijalno i stvarno u neskladu je sa nemačkom tradicionalnom pravnom nadgradnjom, s njenom filozofijom države i prava, koja se pravnoistorijski izvodi iz ideja i političkih težnji 19. veka ka stvaranju države sa nacionalno čistim stanovništvom (Nationalstaatsideen). Pravni sistem SRN, neprimeren izmenjenom sociološkom tipu stanovništva, pre svega u okvirima svoje sudske i upravne prakse, otkriva ne samo vlastite praznine, već i vlastitu inkompatibilnost sa normama islamskog stanovništva, a konkurenciju između normi Ustava SRN (Grundgesetzvom 23. 5. 1949) i normi Kurana redovno rešava isključivo u korist pravoga.